

Očuvanje hrvatskog jezika u Kanadi

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.33.1.1>

UDK: 811.163.42(71)“1996/2011”

Prethodno priopćenje

Primljeno: 29.04.2016.

Prihvaćeno: 02.05.2017.

Ivana Petrović

Filozofski fakultet u Splitu, Split

ipetrovic@ffst.hr

SAŽETAK

Osnovni cilj ovog rada jest utvrditi opće kretanje ukupnog broja stanovnika hrvatskog podrijetla i broja govornika hrvatskog jezika u Kanadi kako bi se dobila što cjelovitija slika o demografskim značajkama hrvatske iseljeničke zajednice u toj prekontinentalnoj zemlji. Specifični cilj ovog rada jest ispitati očuvanost hrvatskoga kao manjinskoga ili nasljednog jezika te utvrditi obrasce njegove upotrebe kod različitih generacija govornika. U radu se analiziraju popisi stanovništva Kanade iz 1996., 2001., 2006. i 2011. s obzirom na podatke o brojčanom kretanju i dobnom sastavu stanovništva hrvatskog podrijetla te podatke o upotrebi i poznavanju hrvatskog jezika. Posebna pozornost posvećena je proučavanju lingvističkih popisnih podataka, pa se analiziraju podaci o broju i dobi govornika hrvatskog jezika, o materinskom jeziku kanadskih Hrvata te o jeziku kojim se najčešće govori u obitelji. Kako bi se ostvario specifični cilj rada i ispitala očuvanost hrvatskog jezika, popisni podaci nadopunjuju se podacima dobivenima terenskim anketnim istraživanjem provedenim među pripadnicima hrvatske iseljeničke zajednice u Torontu (N = 220). Pokazalo se da je hrvatski jezik u Kanadi relativno dobro očuvan zahvaljujući tome što je stariji naraštaj iseljenika uspio u prenošenju jezika na mlađi naraštaj. Pritom su bili jednako bitna uloga pojedinca (inzistiranje na upotrebi hrvatskoga u krugu obitelji) i djelovanje šire zajednice (dobro organizirana obrazovna i kulturna djelatnost). Nažalost, održavanje takva pozitivnog stanja u budućnosti će predstavljati ozbiljan izazov, osobito zbog smanjenja dotoka novih iseljenika.

KLJUČNE RIJEČI: Hrvati, Kanada, iseljenici, manjinski jezik, nasljedni jezik, očuvanje jezika

UVOD

Intenziviranje globalnih migracijskih procesa, čemu osobito svjedočimo posljednjih desetljeća, kao bitne posljedice ima širenje i produbljivanje dođira između različitih jezika i kultura.¹ U kontekstu migracijskih jezičnih i kulturnih prožimanja osobito su zanimljivi položaj iseljeničkih zajednica, kakva je i zajednica Hrvata u Kanadi, i odnos manjinskih ili nasljednih je-

¹ Prema posljednjim procjenama Ujedinjenih naroda, broj ljudi koji ne žive u zemlji u kojoj su rođeni u stalnom je porastu, a u 2015. godini dosegnuo je 244 milijuna (*Trends in International Migrant Stock: The 2015 Revision, 2015*).

zika i društveno dominantnih jezika. Kako je dvojezičnost određena redovitom upotrebom dvaju jezika u svakodnevnom životu (Grosjean, 2010: 4), hrvatska iseljenička zajednica ujedno je i dvojezična zajednica u kojoj dva jezika imaju jasno definirane uloge: engleski je društveno dominantan jezik, jezik opće komunikacije, a hrvatski je manjinski jezik, jezik obitelji.

Na samom početku proučavanja hrvatske iseljeničke zajednice u Kanadi nužno je zajednicu brojčano i prostorno odrediti. Budući da se procjene o broju hrvatskih iseljenika u svijetu međusobno znatno razlikuju (Samarđžija, 2004), prvi cilj ovog rada jest proučiti popise stanovništva Kanade (1996., 2001., 2006. i 2011.) i iznijeti pouzdane brojčane podatke o stanovništvu hrvatskog podrijetla i hrvatskom jeziku. U okviru tog osnovnog cilja proučavaju se promjene u popisima stanovništva, a podaci o demografskim kretanjima služe kao polazište za razumijevanje položaja hrvatskoga kao manjinskog jezika. Giles, Bourhis i Taylor (1977) smatraju da je stabilnost manjinske zajednice i manjinskog jezika moguće procijeniti ispitivanjem etnolingvističke vitalnosti. Etnolingvistička vitalnost označuje sposobnost određene skupine da opstane kao jedinstven entitet u okruženju s drugim skupinama (Giles, Bourhis i Taylor, 1977: 308). Visoka etnolingvistička vitalnost upućuje na povećanu sposobnost manjinske zajednice da očuva vlastiti jezik i identitet te se održi kao zaseban entitet u široj društvenoj zajednici, dok niska etnolingvistička vitalnost upućuje na postupan gubitak jezika manjinske zajednice i u konačnici njeno nestajanje. Tri strukturne varijable kojima se mjeri etnolingvistička vitalnost jesu demografska, statusna i varijabla institucionalne podrške. U ovom radu naglasak je na utvrđivanju demografskih osobitosti hrvatske iseljeničke zajednice kao pokazatelja njene vitalnosti. Sukladno tome popisi stanovništva Kanade proučavaju se s obzirom na apsolutan broj stanovnika hrvatskog podrijetla kao i s obzirom na prostorni raspored stanovništva hrvatskog podrijetla na području te države. Također, popisi stanovništva proučavaju se i s obzirom na poznavanje hrvatskog jezika i njegovu upotrebu u kućanstvu.

Kako je uži cilj ovog rada ispitati u kojoj se mjeri hrvatski kao manjinski ili nasljedni jezik održao kod kanadskih Hrvata i kakva je stabilnost njegove upotrebe, uz popisne podatke analiziraju se i podaci dobiveni provedbom sociolingvističkog upitnika. Imajući na umu Fishmanovo zapažanje (1972, 1991) o ključnoj ulozi obitelji i domene doma u prenošenju i očuvanju manjinskog jezika, a kako bi se ostvario specifični cilj rada i ispitala očuvanost hrvatskog jezika, težište analize upitnika usmjereno je na ispitivanje upotrebe hrvatskog jezika u krugu obitelji.

METODOLOŠKE NAPOMENE

Istraživanja položaja manjinskih jezika i stupnja njihove očuvanosti često idu u smjeru proučavanja podataka iz popisa stanovništva i/ili podataka dobivenih anketnim istraživanjem (García, 2003: 23). Takav metodološki pristup usvojen je i u ovom radu, pa se podaci iz četiriju popisa stanovništva Kanade (1996., 2001., 2006. i 2011.) nadopunjuju podacima iz istraživanja provedenog sociolingvističkim anketnim upitnikom u Torontu 2013. Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 220 ispitanika, 110 ispitanika iz prve i 110 ispitanika iz druge generacije. Prije ispunjavanja upitnika ispitanicima je ukratko objašnjeno samo istraživanje te su im zajamčene anonimnost i povjerljivost podataka. Uzorak su činili ispitanici odabrani preko obitelji, prijatelja i poznanika iz hrvatske zajednice. Inicijalni uzorak širio se metodom snježne grude (Milroy i Gordon, 2003). Glavni kriteriji za odabir ispitanika bile su odgovarajuća etnička i generacijska pripadnost. Svi ispitanici morali su biti Hrvati prve ili druge generacije, odnosno oni koji su se doselili u Kanadu nakon dvanaeste godine života, i njihova djeca, koja su rođena u Kanadi ili su u Kanadu došla u predškolskoj dobi (prije navršene šeste godine života). Ispitanici prve generacije engleski su počeli učiti u adolescentskoj dobi ili u ranoj mladosti te se stoga smatraju kasnim dvojezičnim govornicima. S druge pak strane, njihovi potomci, koji su engleski naučili u ranom djetinjstvu i koji su se školovali na engleskom jeziku, smatraju se ranim dvojezičnim govornicima (Vaid i Genesee, 1980).

Anketni upitnik sadržavao je pitanja o jeziku, društvenom životu i uključenosti u aktivnosti hrvatske zajednice te vlastitom etničkom identitetu. Većina pitanja u upitniku bila su zatvorenog, a tek nekoliko pitanja bilo je otvorenog tipa. Napravljena su dva različita upitnika, jedan za pripadnike prve generacije i jedan za pripadnike druge generacije. Upitnik je bio napisan i na engleskom i na hrvatskom jeziku, a u uputama je bilo navedeno da ispitanici mogu odgovarati na jednome, na drugome ili na oba jezika. U pravilu su ispitanici prve generacije na pitanja odgovarali na hrvatskom jeziku, a ispitanici druge generacije na engleskom jeziku.

U svakoj skupini bilo je 110 ispitanika. Prosječna dob ispitanika prve generacije bila je 58,58 godina ($SD = 12,14$), a raspon godina kretao se od 28 do 84. Prosječna dob ispitanika druge generacije bila je 33,13 godina ($SD = 10,06$), a raspon godina bio je od 14 do 54. Spolna struktura uzorka jest sljedeća: u prvoj generaciji bilo je 41,8% muškaraca i 58,2% žena, dok je u drugoj generaciji bilo 45,5% muškaraca i 54,5% žena. Rezultati obrade uzorka s obzirom na stupanj obrazovanja pokazali su kako su ispitanici druge gene-

racije obrazovaniji od ispitanika prve generacije. Kod prve generacije većina ispitanika završila je srednju školu (45,5%), zatim osnovnu školu (29,1%) i višu školu (21,8%). Većina ispitanika druge generacije završila je fakultet (35,5%), zatim višu školu (22,7%) i srednju školu (21,8%).² Iz razgovora s ispitanicima prve generacije saznali smo da su mnogi od njih na vlastitom primjeru uvidjeli kako obrazovanje uvelike utječe na uspješnost socijalne i ekonomske integracije te su stoga svoju djecu poticali da postignu što viši stupanj naobrazbe.³

KANADA – STANOVNIŠTVO I JEZICI

Prema posljednjem analiziranom popisu stanovništva, Kanada je 2011. imala 33,4 milijuna stanovnika, a stopa rasta populacije, u odnosu na popis iz 2006., bila je 5,9% (*The Canadian Population in 2011: Population Counts and Growth*, 2012). To je izrazito useljenička zemlja koja godišnje primi oko 250.000 novih imigranata. Kanada je i multikulturalna i dvojezična država u kojoj su engleski i francuski službeni jezici na federalnoj razini. Rezultati popisa stanovništva provedenog 2011. pokazuju da 75% (24,8 milijuna) Kanađana kao prvi službeni jezik upotrebljava engleski, a njih 23,2% (7,7 milijuna) francuski (*Linguistic Characteristics of Canadians*, 2012). Zanimljivo je istaknuti da je u istom popisu evidentirano i oko 600.000 Kanađana (1,8% ukupnog stanovništva) koji ne poznaju nijedan od dvaju službenih jezika. Budući da čak 96% onih koji u svakodnevnom životu najviše upotrebljavaju francuski živi u pokrajini Quebec, može se reći da je dominacija francuskog jezika teritorijalno ograničena na samo jednu pokrajinu. Popisni podaci u posljednjih trideset godina pokazuju stalno smanjenje udjela frankofonog stanovništva u ukupnoj populaciji Kanade (*The Evolution of English-French Bilingualism in Canada from 1961 to 2011*, 2013).

Uz službene engleski i francuski u Kanadi se govore i brojni drugi jezici. Tako se u popisu iz 2011. navodi više od dvjesto različitih jezika koje Kanađani govore u kući ili ih navode kao materinski jezik. Čak više od 20% stanovništva (oko 6,8 milijuna ljudi) kao materinski jezik ne navodi nijedan od službenih jezika (engleski ili francuski), nego neki treći jezik. Istodobno, evidentirano je i da 12,7% ukupne populacije (4,1 milijun ljudi) kod kuće najčešće upotrebljava neki od neslužbenih jezika. Ti podaci otkrivaju nam

² U vrijeme provođenja istraživanja osam ispitanika druge generacije još je uvijek pohađalo srednju školu.

³ Istraživanja o povezanosti stupnja obrazovanja i useljeničkog statusa pokazuju da djeca imigranata prve generacije u pravilu ostvaruju veća postignuća nego njihovi vršnjaci čija su oba roditelja rođena u Kanadi (Boyd, 2002; Hansen i Kučera, 2004).

izrazitu lingvističku i kulturnu raznolikost Kanade. Pritom valja istaknuti da je službena politika multikulturalizma jedno od najznačajnijih obilježja kanadskog društva koje uvelike pridonosi očuvanju jezika i kulture različitih etničkih skupina. Politika multikulturalizma uvedena je s ciljem da se uvažavanjem različitosti i omogućivanjem postupne integracije u kanadsko društvo ostvari jednakost svih građana bez obzira na zemlju podrijetla, jezik kojim govore, rasu ili vjeroispovijest.⁴

STANOVNICI HRVATSKOG PODRIJETLA PREMA POPISIMA STANOVNIŠTVA⁵

Iseljavanje Hrvata u Kanadu intenziviralo se od 1925. (Ružić, 2002: 389), a vrhunac je doseglo od kraja Drugoga svjetskog rata do sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća (Rasporich, 1982).⁶ Prema popisnim podacima, 1951. u Kanadi su evidentirane 21.404 osobe jugoslavenskog podrijetla. Godine 1961. popisano je 68.587 osoba jugoslavenskog podrijetla, a 1971. čak 104.950 (*Canada Year Book 1974*). Rasporich (1982: 193) navodi da se od tog broja tek 23.380 osoba nedvojbeno izjasnilo Hrvatima, dok on pretpostavlja da je među jugoslavenskom populacijom bilo oko 65.000 Hrvata. Sopta (2012: 65) smatra da razloge za tako veliku razliku između dvaju spomenutih brojeva valja tražiti u činjenici da su se u to doba mnogi bojali izjasniti Hrvatima. Iz predstavljenih popisnih podataka vidljivo je da je od pedesetih godina 20. stoljeća broj hrvatskih iseljenika u Kanadi u stalnom porastu. Ovo razdoblje doseljavanja stanovništva hrvatskog podrijetla karakteriziraju bolja organiziranost iseljenika i naglašena težnja za očuvanjem hrvatskoga nacionalnog identiteta; iseljenici osnivaju razna kulturno-umjetnička i politička društva i uglavnom se naseljavaju oko većih gradova (Rasporich,

⁴ Canadian Multiculturalism Act, R.S.C. 1985, c. 24 (4th Supp.).

⁵ Napominjemo da u popisima stanovništva Kanade popisane osobe iskazuju etničko podrijetlo (*ethnic origin*) svojih predaka, odnosno navode svoje obiteljske korijene, što se nikako ne bi smjelo poistovjetiti s državljanstvom, nacionalnošću, jezikom ili mjestom rođenja osobe. Pritom ističemo da popisane osobe mogu navesti i više različitih etničkih podrijetla (*Ethnic Origin Reference Guide, 2006 Census, 2008; Ethnic Origin Reference Guide, National Household Survey, 2013*).

⁶ Rasporich (1982) pretpostavlja da su prvi Hrvati na područje današnje Kanade stigli sredinom 16. i početkom 17. stoljeća. Bila je to nekolicina mornara s hrvatske obale Jadrana, koji su bili na pionirskim ekspedicijskim brodovima, a nisu došli u Kanadu s namjerom da tu i ostanu. Tako se među članovima posade Cartier-Robervalove ekspedicije iz 1542./1543. navode imena dvojice hrvatskih mornara iz Senja i Dubrovnika (Rasporich, 1982: 11). Prvi hrvatski doseljenici bili su uglavnom neoženjeni mlađi muškarci, u potrazi za poslom, novim iskustvima i avanturom, a u povijesnoj literaturi poznati su kao »Kolumbusari« (Rasporich, 1982: 10).

1982; Sopta, 2012). Val doseljenja nakon Drugoga svjetskog rata u Kanadu je doveo Hrvate koji su, u većini slučajeva, bili obrazovaniji od svojih prethodnika i potjecali su iz urbaniziranih krajeva; naselili su se u velikim kanadskim gradovima, osobito u pokrajini Ontario, koja je bila središte gospodarskih aktivnosti (Sopta, 2012: 64–65).

Prema posljednjem analiziranom popisu stanovništva, iz 2011., u Kanadi živi 114.880 osoba hrvatskog podrijetla. Usporedbom navedenih podataka s onima iz triju prethodnih popisa (1996., 2001. i 2006.) uočava se da je broj stanovnika Kanade hrvatskog podrijetla u kontinuiranom porastu te da se za petnaest godina hrvatska zajednica povećala za više od 30.000 osoba (tablica 1). Pritom, kako naglašava Pokos (2010), valja imati na umu da se govori o etničkom podrijetlu predaka popisane osobe, a ne o iskazanoj etničkoj narodnosti te da građani Kanade prilikom popisa stanovništva mogu navesti više različitih etničkih podrijetla. Premda Pokos (2010) primjećuje da je stoga upitno mogu li se osobe koje su navele više različitih podrijetla smatrati Hrvatima, u ovom radu ne polazi se od takva stajališta. Pitanje etničke identifikacije složeno je te se na iskazano samoodređenje može gledati i kao na izrazito pozitivnu činjenicu.

Od 114.880 Kanađana hrvatskog podrijetla evidentiranih u popisu iz 2011. njih 63.055 (54,9%) izjasnilo se da su djelomično hrvatskog podrijetla, dok se njih 51.825 (45,1%) izjasnilo da su samo hrvatskog podrijetla. Usporede li se ti podaci s onima iz 2006., kada ih se 49,1% izjasnilo da su djelomično hrvatskog podrijetla, a 50,9% da su samo hrvatskog podrijetla, uočava se jasan trend smanjenja broja osoba sa samo hrvatskim podrijetlom. Daljnjom analizom i usporedbom s podacima popisa provedenih 2001. i 1996. taj trend postaje još izraženiji. Tako je 2001. godine 60% popisanih navelo da su samo hrvatskog podrijetla, a 40% da su djelomično hrvatskog podrijetla, dok je 1996. ta razlika bila još vidljivija, pa je čak 65,5% popisanih bilo samo hrvatskog podrijetla, a 35,5% djelomično hrvatskog podrijetla (tablica 1). Takvi rezultati ne iznenađuju, a pretpostavka je da će se i u budućnosti nastaviti trend rasta udjela stanovništva djelomično hrvatskog podrijetla. Broj starijih pripadnika hrvatske zajednice (prva generacija) smanjuje se, a mnogi mladi zasnivaju obitelji s osobama koje ne pripadaju hrvatskoj zajednici, što u konačnici utječe na smanjenje broja osoba koje su samo hrvatskog podrijetla.

Tablica 1. Broj stanovnika hrvatskog podrijetla prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Table 1. Population of Croatian descent according to the censuses of 1996, 2001, 2006, and 2011

Godina	Ukupni broj stanovnika hrvatskog podrijetla	Samo hrvatskog podrijetla	%	Djelomično hrvatskog podrijetla	%
1996.	84.495	55.275	65,5%	29.220	34,5%
2001.	97.050	58.170	60%	38.880	40%
2006.	110.880	56.405	50,9%	54.475	49,1%
2011.	114.880	51.825	45,1%	63.055	54,9%

Izvori: 2011 National Household Survey, Ethnic Origin, Single and Multiple Ethnic Origin Responses, Generation Status, Age Groups and Sex for the Population in Private Households of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, Statistics Canada, Ottawa, 2013, <http://www.statcan.gc.ca>; 2006 Census of Canada, Ethnic Origin, Single and Multiple Ethnic Origin Responses and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, Statistics Canada, Ottawa, 2008, <http://www.statcan.gc.ca>; 2001 Census, Ethnic Origin, Sex and Single and Multiple Responses for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, Statistics Canada, Ottawa, 2003, <http://www.statcan.gc.ca>; 1996 Census, Profile of Census Divisions and Subdivisions, Total population by ethnic origin, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.

S obzirom na geografsku rasprostranjenost stanovništva hrvatskog podrijetla prema popisu iz 2011., njih gotovo dvije trećine, odnosno 74.020, živi u Ontariju, najnaseljenijoj kanadskoj pokrajini. Druga je po brojnosti stanovništva hrvatskog podrijetla pokrajina British Columbia (19.855), a slijede je: Alberta (10.055), Quebec (5585), Manitoba (2635), Saskatchewan (1600), Nova Scotia (565), New Brunswick (325), Prince Edward Island (100) te Newfoundland i Labrador (50). Na koncu, u sjevernim područjima Northwest Territories živi 75 Kanađana hrvatskog podrijetla, dok u udaljenima Yukonu i Nunavutu, prema posljednjem popisu stanovništva, nema hrvatskih iseljenika ni njihovih potomaka. Tablica 2 navodi brojčano kretanje stanovništva hrvatskog podrijetla u šest najmnogoljudnijih pokrajina prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Tablica 2. Broj stanovnika hrvatskog podrijetla u pojedinim kanadskim pokrajinama prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Table 2. Population of Croatian descent in selected Canadian provinces according to the censuses of 1996, 2001, 2006, and 2011

Pokrajina	1996.	2001.	2006.	2011.
Ontario	56.395	62.325	71.380	74.020
British Columbia	13.315	16.290	18.815	19.855
Alberta	6615	8570	9650	10.055
Quebec	3605	4360	5330	5585
Manitoba	2055	2685	2875	2635
Saskatchewan	1700	1710	1670	1600

Izvori: isti kao u tablici 1

Pregledom ovih podataka vidljivo je da je u svim prikazanim pokrajinama od 1996. do 2001. rastao broj stanovnika hrvatskog podrijetla. U pokrajini Saskatchewan 2006. zabilježeno je smanjenje broja stanovnika hrvatskog podrijetla u odnosu na 2001., a trend smanjenja je nastavljen i u 2011. godini. Slično je i u pokrajini Manitoba, gdje je 2011. bilo manje stanovnika hrvatskog podrijetla nego 2006. Saskatchewan i Manitoba pokrajine su u kojima se u navedenim razdobljima zbog iznimnih rudnih bogatstava gospodarstvo razvijalo vrlo velikom brzinom, a priljev novih imigranata bio je značajan. Tako je 2011. demografska stopa rasta u Saskatchewanu i Manitobi bila u porastu, dok je u Ontariju bila u laganom padu u odnosu na 2006. godinu. Stoga donekle iznenađuje da se baš na tim prostorima smanjuje broj stanovnika hrvatskog podrijetla. S druge pak strane, činjenica da je broj stanovnika hrvatskog podrijetla u tim dvjema pokrajinama relativno malen (prema posljednjem popisu 1600 ih živi u Saskatchewanu, a 2635 u Manitobi) i da stoga njihovo djelovanje na društvenoj, kulturnoj i obrazovnoj razini vjerojatno nije razvijeno i usustavljeno kao u primjerice Ontariju, moguće je objašnjenje takve promjene u rezultatima dvaju popisa. Isto tako, smanjenje broja stanovnika hrvatskog podrijetla u tim dvjema kanadskim pokrajinama moguće je objasniti i pretpostavkom da novije generacije Hrvata koje odlaze prema Kanadi vjerojatno gravitiraju najvećim urbanim središtima s

etabliranom i aktivnom iseljeničkom zajednicom (npr. Toronto, Vancouver i Hamilton).⁷

Stanovnici hrvatskog podrijetla uglavnom žive u velikim gradovima, a najviše ih je na širem području grada Toronta (uključujući i gradove Mississaugu, Brampton i Oakville), gdje ih živi otprilike 35.115. Pridodamo li tom broju i 11.640 osoba hrvatskog podrijetla koje žive na širem području grada Hamiltona (uključujući i grad Burlington), kao i otprilike 4000 osoba iz susjednih metropolitanskih popisnih područja⁸ Oshawe (na istoku) i St. Catherines (na zapadu), dolazimo do broja od nešto više od 50.000 Kanadana hrvatskog podrijetla. Hamilton i Toronto čine geografsku i gospodarsku cjelinu, a zajedno imaju oko sedam milijuna stanovnika. Teritorij tih dvaju gradova glavno je industrijsko središte pokrajine Ontario (tzv. zlatna potkova), a ujedno je i najveće i najgušće naseljeno metropolitansko područje Kanade. Ostala metropolitanska područja u kojima prema posljednjem popisu stanovništva živi više od 2000 Hrvata jesu Vancouver, Kitchener, Calgary, Montreal, Windsor, Edmonton, Ottawa, London i Winnipeg (tablica 3).

Kako ističu Giles, Bourhis i Taylor (1977), demografski čimbenici koji osobito povoljno utječu na stabilnost neke manjinske zajednice jesu apsolutni broj pripadnika zajednice te koncentracija manjinskog stanovništva na određenome geografskom području. Analiza popisnih podataka pokazala je da su u hrvatskoj zajednici navedeni demografski pokazatelji etnolingvističke vitalnosti pozitivni; popisni podaci pokazuju da apsolutni broj stanovnika hrvatskog podrijetla raste te da je većina stanovništva hrvatskog podrijetla koncentrirana na području južnog Ontarija i u glavnim urbanim središtima drugih kanadskih pokrajina. S druge strane, uzmemo li u obzir kontinuirani porast udjela stanovništva djelomično hrvatskog podrijetla, nameće se zaključak da raste i broj egzogamnih veza i brakova, što pak nepovoljno djeluje na razinu etnolingvističke vitalnosti (Giles, Bourhis i Taylor, 1977).

⁷ U budućnosti bi bilo poželjno dodatno istražiti utjecaj posljednje svjetske gospodarske krize na iseljavanje iz Hrvatske, utvrditi broj novodošlih Hrvata u Kanadi te definirati područja koja obično naseljavaju. Također, bilo bi preporučljivo u takvo istraživanje uvrstiti podatke iz popisa stanovništva provedenog u svibnju 2016.

⁸ *Census Metropolitan Area* geografski je posebno definirano popisno područje koje obuhvaća urbana središta i njima gravitirajuća područja, a koje ima više od 100.000 stanovnika.

Tablica 3. Broj stanovnika hrvatskog podrijetla u pojedinim metropolitanskim područjima Kanade prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Table 3. Population of Croatian descent in selected Canadian census metropolitan areas according to the censuses of 1996, 2001, 2006, and 2011

Metropolitansko područje	Pokrajina	1996.	2001.	2006.	2011.
Toronto	Ontario	28.370	30.590	33.130	35.115
Vancouver	British Columbia	9120	11.225	12.475	13.025
Hamilton	Ontario	9410	9715	12.120	11.640
Kitchener	Ontario	2815	3630	3715	4445
Calgary	Alberta	3345	3900	4595	4385
Montreal	Quebec	3015	3270	4020	4130
Windsor	Ontario	2905	3495	4090	3870
Edmonton	Alberta	2370	3230	3265	3680
Ottawa/Gatineau	Ontario/ Quebec	1645	2885	3060	3245
London	Ontario	1750	2445	2535	2635
Winnipeg	Manitoba	1780	2410	2580	2455

Izvori: isti kao u tablici 1

HRVATSKI JEZIK U KANADI PREMA PODACIMA IZ POPISA STANOVNIŠTVA

Na samom početku prikaza položaja hrvatskog jezika u Kanadi važno je primijetiti da je u tome (pa i svakome drugom) izrazito multietničkom okruženju jezik jedan od najvažnijih simbola pripadnosti određenoj etničkoj skupini te je ključni čimbenik u određivanju, očuvanju i promicanju specifičnoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Prve škole hrvatskog jezika u Kanadi osnivaju se početkom šezdesetih godina 20. stoljeća, usporedo s izgradnjom novih hrvatskih katoličkih crkava, a u poučavanju hrvatskog

jezika, povijesti i kulture sudjeluju i župnici pojedinih župa (Sopta, 2012: 142–143). Početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća, nakon što je politika multikulturalizma prihvaćena na federalnoj razini, nastava tzv. baštinskih ili nasljednih jezika integrirana je u kanadski obrazovni sustav (Granic, 2009). Takva formalna institucionalna podrška vrlo je važna za etnolingvističku vitalnost manjinske zajednice (Giles, Bourhis i Taylor, 1977). U okviru kanadskog obrazovnog sustava nastava hrvatskog jezika izvodi se na svim trima obrazovnim razinama (osnovnoškolskoj, srednjoškolskoj i sveučilišnoj), što zasigurno značajno pridonosi očuvanju hrvatskoga kao manjinskog jezika u toj zemlji.

U nastavku ćemo iznijeti službene statističke podatke o govornicima hrvatskog jezika u Kanadi.⁹ Prema posljednjem popisu stanovništva, u Kanadi je živjelo 114.880 osoba hrvatskog podrijetla, a njih 63.445 (55,2%) navelo je da se može sporazumjeti na hrvatskom jeziku (tablica 4).¹⁰ Iz toga proizlazi da 44,8% stanovništva hrvatskog podrijetla u Kanadi, odnosno gotovo polovina, ne govori hrvatski jezik. U popisu iz 2006. evidentirano je pak 110.880 osoba hrvatskog podrijetla, a od tog ukupnog broja njih 72.685 (65,5%) navelo je da govori hrvatski jezik. Drugim riječima, prema rezultatima popisa stanovništva 2006., trećina stanovništva hrvatskog podrijetla u Kanadi nije poznavala hrvatski jezik. Usporedimo li navedene podatke s onima iz popisa 2001., kada se 71.725 osoba (73,9%) izjasnilo da govori

⁹ Važno je naglasiti da su prikupljanje i obrada statističkih podataka o jeziku stanovnika hrvatskog podrijetla u Kanadi predstavljali velik izazov, i to najvećim dijelom zbog međusobne neusporedivosti svih lingvističkih podataka u posljednjim popisima stanovništva. Budući da je u popisu stanovništva 2011. bilo manje pitanja o jeziku na koje su ispitanici bili dužni odgovoriti, pa samim time i znatno manje dostupnih podataka, te da su podaci, u usporedbi s trima prethodno provedenim popisima, prikupljeni na drukčijem uzorku, u ovom radu, u najvećem broju slučajeva, upućujemo na međusobnu usporedbu podataka iz popisa provedenih 1996., 2001. i 2006. Imajući u vidu da se, s obzirom na pitanja o jeziku, popis stanovništva Kanade iz 2011. metodološki razlikuje od popisa iz 1996., 2001. i 2006., kanadski državni zavod za statistiku (*Statistics Canada*) savjetuje oprez pri usporedbi najnovijih podataka s onima iz prethodno provedenih popisa. Dok su u trima prijašnjim popisima pitanja o jeziku bila sastavni dio duže verzije upitnika, koji se provodio na uzorku od 20% stanovništva, u posljednjem su popisu svi Kanađani bili obavezni odgovoriti na manji broj pitanja o jeziku. Nakon analize podataka dobivenih tijekom popisa 2011. uočeno je da je značajno manji broj Kanađana naveo jezik koji nije engleski ili francuski kao svoj materinski jezik. Također, veliki broj njih naveo je više od jednoga materinskog jezika, kao i više od jednoga jezika koji se redovito upotrebljava u kućanstvu (*Languages Reference Guide, 2011 Census*, 2012).

¹⁰ Podaci o etničkoj pripadnosti i poznavanju nekog od neslužbenih jezika Kanade prikupljali su se u okviru dragovoljne ankete (tzv. *National Household Survey*) u otprilike 4,5 milijuna kućanstava, koja je 2011. zamijenila dužu i obaveznu verziju popisnog upitnika, te bi ih, zbog prethodno objašnjene metodologije prikupljanja, trebalo uzimati s određenom dozom opreza.

hrvatski jezik, i 1996., kada se 63.905 osoba (75,6%) izjasnilo da govori hrvatski, uočavamo dvije stvari. Prvo, broj govornika hrvatskoga u ukupnoj populaciji hrvatskog podrijetla u konstantnom je padu. Drugo, unatoč značajnom porastu broja osoba koje su istaknule svoje hrvatsko podrijetlo u posljednjih petnaest godina, broj govornika hrvatskog jezika 2011. manji je nego 1996.¹¹ Pritom je izuzetno važno istaknuti da je udio govornika hrvatskoga u ukupnom broju stanovnika hrvatskog podrijetla opao za 1,7 posto između 1996. i 2001., da bi između 2001. i 2006. taj pad iznosio čak 6,7 posto, što se najvjerojatnije može objasniti uvrštavanjem bošnjačkog jezika u popis stanovništva Kanade. Uzmemo li u obzir i donekle sporne podatke iz 2011., pad bi u odnosu na 2006. iznosio čak 10,3 posto.

Tablica 4. Broj govornika hrvatskog jezika u Kanadi i njihov udio u ukupnom broju stanovnika hrvatskog podrijetla prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Table 4. Croatian-speaking population in Canada and its proportion to total population of Croatian descent according to the censuses of 1996, 2001, 2006, and 2011

Godina	Broj stanovnika hrvatskog podrijetla	Govori hrvatski	%
1996.	84.495	63.905	75,6%
2001.	97.050	71.725	73,9%
2006.	110.880	72.685	65,5%
2011.	114.880	63.445	55,2%

Izvori: NHS Profile, Canada, 2011, *Non-official languages spoken*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>; 2006 Census of Canada, *Various Languages Spoken, Age Groups and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>; 2001 Census, *Various Non-official Languages Spoken, Age Groups and Sex for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*; 1996 Census, *Profile of Census Divisions and Subdivisions, Knowledge of non-official languages*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.

¹¹ Važno je također naglasiti da je 2001. i 2006. postojao značajan broj onih koji su se izjasnili da govore srpsko-hrvatskim jezikom; 2001. bilo je 31.245 govornika srpsko-hrvatskoga, a 2006. godine 14.470. Uz hrvatski jezik, u popisu 2001. bili su navedeni srpski i srpsko-hrvatski, da bi u popisu 2006. bio dodan i bošnjački jezik, što je najvjerojatniji razlog značajnog pada broja govornika srpsko-hrvatskoga između dvaju popisa.

Analiziramo li podatke o broju govornika hrvatskog u popisu 2006. (72.685) s obzirom na dob ispitanika, primjećujemo da je 5805 (7,9%) osoba mlađih od petnaest godina.¹² S druge strane, u popisu 2001. evidentirano je 6710 (9,3%) govornika hrvatskog mlađih od petnaest godina, što upućuje na pad od 1,4 posto između dvaju popisnih razdoblja. Iz navedenoga možemo zaključiti da u Kanadi hrvatski jezik govore uglavnom ljudi starije i srednje generacije, dok je zastupljenost mlađih osoba relativno mala, uz napomenu o naglašenoj tendenciji smanjenja udjela mladih u ukupnom broju onih koji govore hrvatski. Premda se može reći da je prosvjetna aktivnost na svim razinama obrazovanja (osnovna škola, srednja škola i fakultet) dobro organizirana, stanovništvo hrvatskog podrijetla mlađe dobi sve se više udaljava od hrvatskog jezika.

U nastavku ćemo se pozabaviti statističkim podacima o osobama kojima je hrvatski materinski jezik. Prema posljednjem popisu stanovništva, 49.735 Kanađana navelo je samo hrvatski kao materinski jezik, dok je za njih 2600 hrvatski bio jedan od materinskih jezika (*Detailed Mother Tongue, Single and Multiple Language Responses...*, 2012). Ističemo da je u odnosu na prethodne popise značajno porastao broj onih koji su uz hrvatski naveli i neki drugi materinski jezik. Primjerice u popisu 2006. bilo je 55.330 jednostrukih odabira i samo 1625 višestrukih (*Detailed Mother Tongue, Single and Multiple Language Responses...*, 2007). Slično je bilo i 2001., kada je 54.880 osoba navelo hrvatski kao jedini materinski jezik, a njih 1970 kao jedan od materinskih jezika, dok je 1996. odnos bio 50.105 naspram 2185 (*Detailed Mother Tongue: Number of Respondents by Type of Answer and Sex for Population...*). Kako je već istaknuto, nije riječ o izoliranom slučaju jer je trend porasta višestrukih odabira materinskog jezika uočen na razini cjelokupnog stanovništva Kanade.

Zanimljivo je da od ukupnog broja onih koji su u popisu 2006. naveli samo hrvatski kao materinski jezik (49.735) njih 1460 (2,9%) ne govori ni engleski ni francuski, dakle ne služe se nijednim službenim jezikom Kanade.¹³ Prema rezultatima prethodno provedenih popisa, 2006. bilo je 1480 (2,6%) stanovnika hrvatskog podrijetla kojima je hrvatski materinski jezik, a koji nisu govorili ni engleski ni francuski, 2001. bilo ih je 1905 (3,4%), a

¹² Nažalost, podatak o dobi govornika hrvatskog jezika prema popisu stanovništva iz 2011. nije dostupan jer se navedenim popisom nisu prikupljali detaljni podaci o poznavanju neslužbenih jezika Kanade.

¹³ Budući da među onima kojima je hrvatski materinski jezik ima tek 810 djece mlađe od pet godina, možemo slobodno pretpostaviti da još uvijek ima hrvatskih iseljenika odrasle dobi koji ne mogu komunicirati na engleskome ili francuskome.

1996. čak 2320 (4,6%).¹⁴ Usporedbom iznesenih podataka uočavamo da se do 2006. udio onih koji se ne služe službenim jezicima Kanade postupno smanjivao, da bi prema posljednjem popisu lagano porastao premda se u istom razdoblju broj stanovnika Kanade kojima je hrvatski materinski jezik smanjio. Upravo taj nerazmjer kao i drastičan pad ukupnog broja osoba s hrvatskim kao materinskim jezikom upućuju na ponovno isticanje potrebe da se podaci o materinskom jeziku iz posljednjeg popisa stanovništva uzimaju s oprezom. Da se bolje objasni, od 2006. do 2011. broj onih kojima je materinski jezik hrvatski smanjio se za 5595 osoba. Usporedbe radi, u desetogodišnjem razdoblju od 1996. do 2006. broj stanovnika Kanade kojima je materinski jezik hrvatski smanjio se za 5225 osoba.

Usporedimo li rezultate popisa iz 2006., kada je 55.330 Kanađana navelo hrvatski kao materinski jezik, s popisom iz 2001., kada ih je 54.880 navelo hrvatski kao materinski jezik, vidimo da se broj stanovnika Kanade kojima je hrvatski materinski jezik nije značajnije promijenio. S druge strane, između dvaju popisa značajno se smanjio broj onih koji su naveli srpsko-hrvatski kao materinski jezik. Tako je 2001. godine 26.685 Kanađana navelo srpsko-hrvatski kao materinski jezik, da bi se 2006., kada je i bošnjački pridodan listi jezika koje je bilo moguće odabrati, taj broj sveo na 12.790 (tablica 5). U popisu provedenom 1996. evidentirano je pak 50.105 osoba kojima je hrvatski materinski jezik i 17.940 osoba kojima je srpsko-hrvatski materinski jezik.¹⁵

¹⁴ Moguće objašnjenje ovako velikog broja onih koji 1996. nisu poznavali ni engleski ni francuski najvjerojatnije leži u činjenici da su devedesetih godina u Kanadu stigli brojni Hrvati izbjeglice iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

¹⁵ Podaci iz popisa provedenog 2011. nisu u skladu sa općim smjerom razvoja uočenim u ranijim popisima. Tako je 2011. evidentirano 49.730 osoba (43,3% od ukupnog broja stanovnika hrvatskog podrijetla) kojima je materinski jezik hrvatski, 10.155 onih kojima je materinski jezik srpsko-hrvatski i 11.685 onih kojima je materinski jezik bošnjački. Dakle broj Kanađana koji su naveli jedan od tih triju jezika kao materinski jezik znatno je manji nego u prethodnim popisima. U slučaju hrvatskog jezika, manji broj osoba navodi ga kao materinski jezik nego što je to bio slučaj 1996. Premda je od 1996. do 2011. ukupni broj stanovnika hrvatskog podrijetla porastao za čak 30.385 osoba, broj onih kojima je hrvatski materinski jezik smanjio se za 375 osoba. Kako je već naglašeno, na spornost takvih rezultata upozorio je i kanadski državni zavod za statistiku.

Tablica 5. Broj osoba s hrvatskim, srpsko-hrvatskim i bošnjačkim kao materinskim jezikom prema popisima iz 1996., 2001., 2006. i 2011.

Table 5. Number of persons with Croatian, Serbo-Croatian, and Bosnian as mother tongue according to the censuses of 1996, 2001, 2006, and 2011

Godina	Hrvatski	Srpsko-hrvatski	Bošnjački
1996.	50.105	17.940	-
2001.	54.880	26.685	-
2006.	55.330	12.505	12.790
2011.	49.735	10.155	11.685

Izvori: Detailed Mother Tongue, Knowledge of Official Languages, Age Groups and Sex for the Population Excluding Institutional Residents of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2011 Census, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>; Detailed Mother Tongue, Knowledge of Official Languages, Age Groups and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations 2001 and 2006 Censuses, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>; Detailed Mother Tongue, Sex, Knowledge of Official Languages and Age Groups for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations 1996 and 2001 Censuses, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>

Premda se ukupni broj osoba kojima je hrvatski materinski jezik nije značajnije promijenio u četirima popisima, udio onih kojima je hrvatski materinski jezik u odnosu na ukupni broj stanovnika hrvatskog podrijetla u stalnom je opadanju. Tako usporedbom podataka iz tablice 4 i tablice 5 vidimo da je 1996. godine 59,3% stanovnika hrvatskog podrijetla navelo hrvatski kao materinski jezik, da bi 2001. taj udio bio 56,5%, 2006. godine 49,9%, a 2011. tek 43,3%. Ti podaci navode na zaključak da se smanjuje broj Hrvata prve generacije, kojima je u najvećem broju slučajeva hrvatski materinski jezik, dok se, prema posljednjim popisima, povećava broj onih koji su djelomično hrvatskog podrijetla. Navedeno potkrepljuje i analiza podataka o hrvatskome kao materinskom jeziku s obzirom na dob ispitanika. Tako je 1996. godine 9,1% osoba kojima je hrvatski materinski jezik bilo mlađe od petnaest godina, 2001. dolazi do dodatnog smanjenja na 8,9%, 2006. trend se nastavlja i evidentirano ih je 6,9% da bi 2011. među populacijom kojoj je hrvatski materinski jezik bilo tek 5,1% mlađih od petnaest godina.

U nastavku donosimo pregled upotrebe hrvatskog jezika u kućanstvu prema popisima stanovništva. Clyne (2003: 22) smatra da se na osnovi popisnih podataka o jeziku kojim se govori u kućanstvu može predvidjeti u kojem će se smjeru razvijati upotreba manjinskog jezika i kako će teći proces očuvanja jezika. Na istome mjestu posebno naglašava da jezik koji se ne prenosi na novu generaciju u krugu doma i obitelji ne može opstati.

Godine 2011. 18.730 osoba (16,3% stanovnika hrvatskog podrijetla) izjavilo je da kod kuće najčešće upotrebljava hrvatski jezik (*Detailed Language Spoken Most Often at Home...*, 2012), što je smanjenje u odnosu na 2006., kada je 22.165 osoba (19,9% stanovnika hrvatskog podrijetla) navelo hrvatski kao jezik koji najčešće upotrebljava u kućanstvu (*Language Spoken Most Often at Home by Immigrant Status...*, 2007). U popisu iz 2006. vidljivo je da od toga broja njih 18.615 imaju ili su nekada imali status imigranata, 3395 osoba kanadski su državljani po rođenju, a 155 ih je u procesu definiranja svoga useljeničkog statusa.¹⁶ Iz tih podataka može se iščitati da je velika većina (84%) onih koji s ukućanima najčešće govore hrvatski prva generacija doseljenika. S obzirom na druge jezike koji se također upotrebljavaju u kućanstvu, od 22.165 osoba koje u kućanstvu najčešće govore hrvatski njih 10.200 (46%) govori isključivo hrvatski, 11.370 (51,3%) u kućanstvu još upotrebljava i engleski, 265 (1,2%) francuski, 135 (0,6%) neki treći jezik, 155 (0,7%) engleski i francuski, a 30 (0,13) engleski i neki treći jezik (*Detailed Language Spoken Most Often at Home...*, 2007). Dakle veći je postotak onih koji u kućanstvu upotrebljavaju hrvatski i engleski nego onih koji upotrebljavaju samo hrvatski. Udio onih koji uz hrvatski u kućanstvu govore i francuski, engleski i francuski, neki treći jezik te engleski i neki treći jezik gotovo je beznačajan. Također, indikativno je da je od 22.165 osoba koje u kućanstvu najčešće upotrebljavaju hrvatski jezik njih 20.125 (90,7%) starije od sedamnaest godina. Izneseni podaci upućuju na to da je hrvatski kao glavni jezik nekoga kućanstva slabije zastupljen među populacijom koja je rođena u Kanadi te da ga u kući redovito upotrebljavaju većinom pripadnici prve generacije hrvatskih doseljenika. Navedeno se, između ostalog, može objasniti i činjenicom da sve veći broj mladih stupa u brak s osobama koje ne pripadaju hrvatskoj etničkoj zajednici, što u konačnici značajno otežava održavanje i njegovanje hrvatskog jezika u obitelji. Nažalost, navedeni podaci o upotrebi hrvatskog jezika u kućanstvu ne mogu se uspoređivati s podacima iz popisa iz 2001. jer pitanja o jeziku kućanstva nisu bila ista. Dok se podaci iz 2006. odnose na jezik koji se najčešće upotrebljava među ukućanima, podaci iz

¹⁶ Detaljni podaci o useljeničkom statusu govornika manjinskih jezika nisu bili prikupljeni u svim popisima stanovništva.

2001. odnose se na jezik koji se u različitoj mjeri upotrebljava u kućanstvu. Tako je iz popisa 2001. vidljivo je da je 44.595 osoba navelo da u kućanstvu govori hrvatski (*Detailed Language Spoken at Home...*, 2004). Od toga broja njih 10.650 s ukućanima govori samo hrvatski, 13.635 uglavnom govori hrvatski, 4125 jednako govori hrvatski i neki drugi jezik, a 16.185 redovito ga upotrebljava. U popisu 1996. godine 24.200 stanovnika hrvatskog podrijetla koji žive u Kanadi izjasnilo se da kod kuće najčešće govore hrvatski (*1996 Census, Profile of Census Divisions and Subdivisions, Total population by home language...*).

ANKETNO TERENSKO ISTRAŽIVANJE

Anketni sociolingvistički upitnik, primijenjen na 220 ispitanika prve i druge generacije hrvatskih iseljenika, sadržavao je niz pitanja o jeziku, a u ovom je radu posebna pozornost usmjerena na obradu pitanja bitnih za razumijevanje i opisivanje stanja u kojem se nalazi hrvatski kao manjinski jezik u Kanadi. Brojni su čimbenici koji mogu povoljno ili nepovoljno djelovati na proces očuvanja manjinskog jezika, a ovisno o vrsti djelovanja konačni rezultat može biti stabilna upotreba jezika manjinske zajednice ili pak potpuni prelazak na većinski jezik (Kloss, 1966; Giles, Bourhis i Taylor, 1977; Conklin i Lourie, 1983; Fishman, 1991; Edwards, 1992).

Svi ispitanici uključeni u istraživanje odgovorili su na izravno pitanje o važnosti očuvanja hrvatskog jezika. Dobiveni rezultati, navedeni u tablici 6, nedvosmisleno potvrđuju da obje generacije smatraju da je bitno očuvati hrvatski jezik. Kako ističe Edwards (1992), postojanje afirmativnog stava prema nužnosti njegovanja manjinskog jezika pozitivno utječe na očuvanje tog jezika.

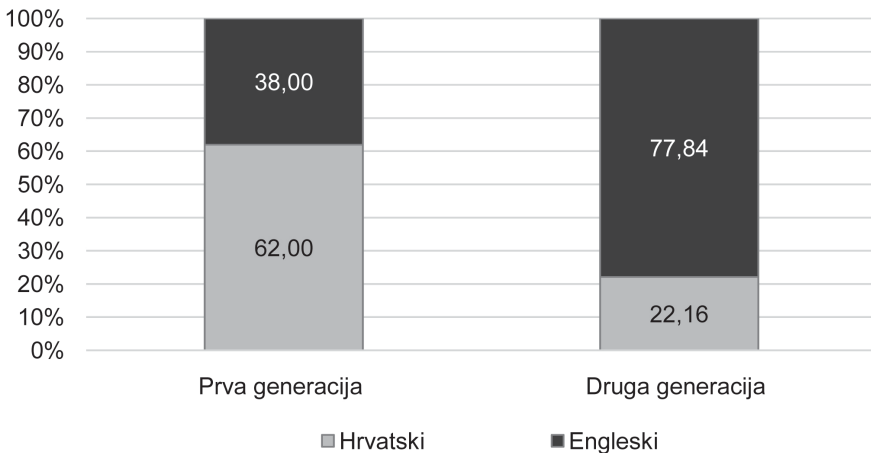
Tablica 6. Važnost očuvanja hrvatskog jezika

Table 6. Importance of Croatian language maintenance

Generacija	Smatrate li da je važno da Hrvati u Kanadi očuvaju hrvatski jezik?	
	DA	NE
1. generacija	110	0
2. generacija	109	1

Kako bi se utvrdio omjer upotrebe dvaju jezika, ispitanici su odgovorili na pitanje o tome u kojem postotku u svakodnevnom životu upotrebljavaju engleski i hrvatski jezik (slika 1). Statistička obrada pokazala je da postoji značajna razlika između prve i druge generacije; tako prva generacija procjenjuje kako u prosjeku više govori hrvatski, a manje engleski jezik od druge generacije govornika (za hrvatski jezik: $U=780,00$; $p=0,000$; za engleski jezik: $U=780,00$; $p=0,000$).

Slika 1. Upotreba engleskog i hrvatskog jezika u svakodnevnom životu
Figure 1. Use of English and Croatian in everyday life

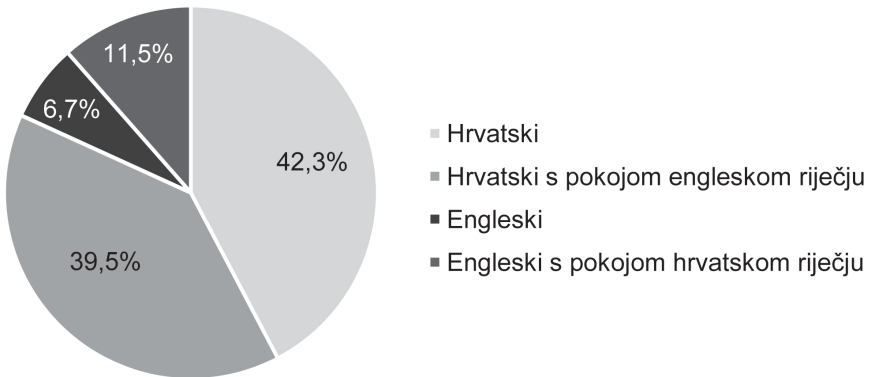
Ovi rezultati u skladu su s već iznesenim podacima iz popisa stanovništva kao i sa subjektivnim opažanjima o upotrebi dvaju jezika u svakodnevnom životu; prva generacija uglavnom govori hrvatski jezik, dok druga generacija uglavnom govori engleski jezik. Iz razgovora s ispitanicima saznali smo da za pripadnike prve generacije hrvatski nije samo jezik koji se upotrebljava u kućanstvu i s prijateljima nego vrlo često i jezik kojim komuniciraju na radnome mjestu. Mnogi Hrvati prve generacije rade zajedno ili međusobno poslovno surađuju te pritom uglavnom govore hrvatski s pokojom engleskom riječju, koja je obično usko vezana uz specifičnosti života u Kanadi. S druge pak strane, za Hrvate druge generacije hrvatski je uglavnom jezik komunikacije s roditeljima i drugim starijim članovima obitelji te s prijateljima iz hrvatske zajednice, a na poslu ga upotrebljavaju vrlo rijetko. Valja dodati i da je upotreba hrvatskog jezika osobito rijetka kod onih pripadnika druge generacije koji su zasnovali obitelj s osobom koja

nije hrvatskog podrijetla. Takvi pojedinci sa svojom djecom znatno rjeđe govore hrvatski jer on nije razumljiv svim članovima obitelji, pa i ne može biti sredstvo međusobne komunikacije. Istraživanja su pokazala da je veća vjerojatnost da se manjinski jezik prenese na djecu u obiteljima u kojima oba roditelja govore manjinskim jezikom nego u obiteljima u kojima jedan roditelj govori manjinskim jezikom (De Houwer, 2007).

Fishman (1991: 113) ističe kako očuvanje manjinskog jezika nije moguće bez međugeneracijskog prenošenja manjinskog jezika, dok Clyne (2003: 22) naglašava da je u tu svrhu nužno manjinski jezik upotrebljavati u kućanstvu. U tom smislu, za razumijevanje procesa očuvanja hrvatskog jezika u Kanadi bilo je važno utvrditi obrasce međugeneracijske i unutargeneracijske komunikacije. Na slici 2 prikazani su rezultati obrade prikupljenih odgovora na pitanje *Koji jezik upotrebljavate u razgovoru s djecom?*, a koje se odnosilo na ispitanike prve generacije.

Slika 2. Prva generacija hrvatskih iseljenika i jezik koji upotrebljavaju u razgovoru s djecom

Figure 2. First-generation Croatian immigrants and language use with children

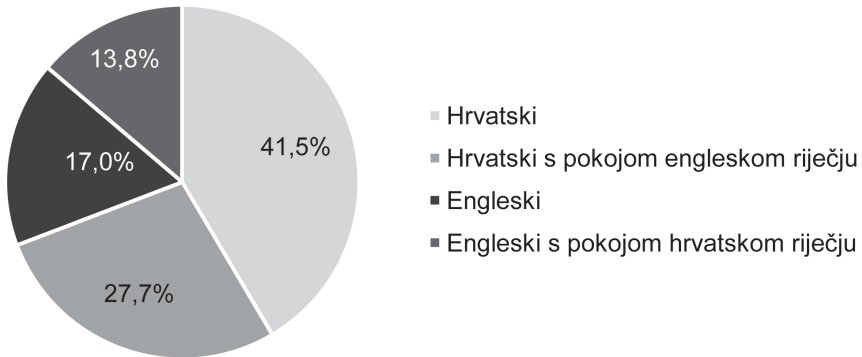
Ispitanici prve generacije s djecom najčešće govore samo hrvatski, a najrjeđe samo engleski jezik (slika 2). Točnije, 42,3% ispitanika prve generacije navodi isključivo hrvatski kao primarni jezik komunikacije s djecom, a njih 39,5% s djecom govori hrvatski s pokojom engleskom riječju. Kada bismo zbrojili podatke iz istovrsnih kategorija te umjesto četiriju kategorija (hrvatski, engleski, hrvatski s pokojom engleskom riječju i engleski s pokojom hrvatskom riječju) imali samo dvije (hrvatski i engleski), dominacija

hrvatskog jezika u govoru prve generacije prema drugoj generaciji bila bi još uočljivija. Rezultati dobiveni obradom upitnika potvrđuju subjektivna zapažanja o komunikaciji između dviju generacija hrvatskih iseljenika. Pripadnici prve generacije najčešće se pripadnicima druge generacije obraćaju na hrvatskome, a iznimno, ako je tema vezana uz osobitosti života u Kanadi, obraćaju im se na engleskome. Suprotno tome, druga generacija prvoj generaciji uglavnom odgovara na engleskome ili eventualno počne odgovarati na hrvatskome, ali završi na engleskome. S druge strane, kada pripadnici druge generacije iniciraju komunikacijsku razmjenu s pripadnicima prve generacije, obično iz poštovanja razgovor započnu na hrvatskom jeziku, ali s vremenom najčešće prijeđu na engleski jezik. Druga generacija međusobno uglavnom razgovara na engleskome, a ako je tema vezana uz život u zajednici, u govor povremeno ubacuju i pokoju riječ na hrvatskom jeziku. Slične rezultate navodi i Hlavač (2012: 50), koji primjećuje da je upotreba hrvatskog jezika ili govor u kojem dominira hrvatski jezik izrazito obilježen oblik u komunikaciji među pripadnicima druge generacije australskih Hrvata, dok je, s druge strane, neobilježeni oblik u međugeneracijskoj komunikaciji s prvom generacijom.

Ispitanici prve generacije odgovorili su i na pitanje o jeziku koji najčešće upotrebljavaju u razgovoru s unucima. Bilo je očekivano da će se rezultati razlikovati od rezultata dobivenih u istraživanju komunikacije prve generacije s drugom generacijom. Naime odabir jezika komunikacije prve generacije s trećom generacijom uvelike ovisi i o etničkom sastavu obitelji u kojoj dijete koje pripada trećoj generaciji živi. U etnički homogenim obiteljima hrvatski se upotrebljava više nego u etnički heterogenim obiteljima jer više članova i generacija iste obitelji ima zajednički nasljedni jezik. U etnički heterogenim obiteljima jezici djedova i baka s majčine i očeve strane najčešće su različiti, pa engleski, a ne hrvatski ili neki drugi manjinski jezik, uglavnom funkcionira kao jezik šire obitelji. Nadalje, u takvim obiteljima engleski je i jezik koji bake i djedovi češće upotrebljavaju u razgovoru s unucima. Rezultate obrade upitnika s obzirom na pitanje o jeziku komunikacije pripadnika prve generacije s pripadnicima treće generacije predstavljani su na slici 3.

Slika 3: Prva generacija hrvatskih iseljenika i jezik koji upotrebljavaju u razgovoru s unucima

Figure 3. First-generation Croatian immigrants and language use with grandchildren

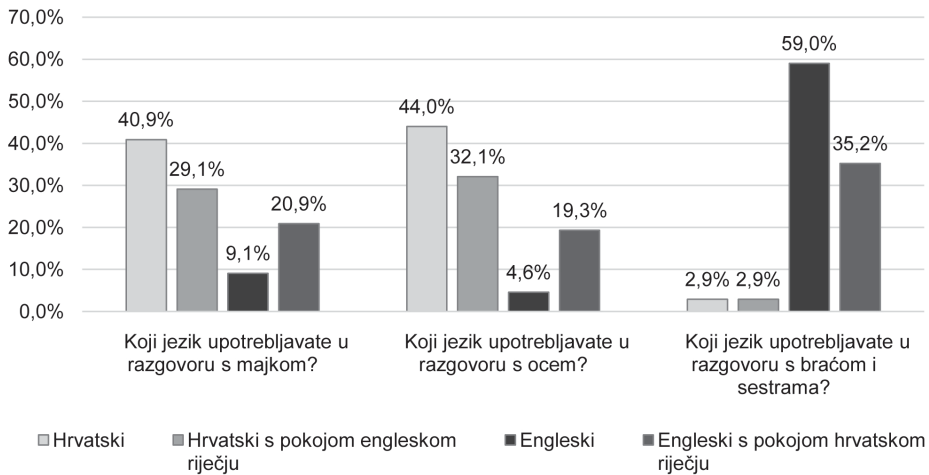
Uočava se da ispitanici prve generacije s unucima najviše govore hrvatski. Točnije, 41,5% navodi ih da s unucima govori samo hrvatski, a 27,7% govori ih hrvatski s pokojom engleskom riječju.¹⁷ Usporedbom podataka (slika 2 i slika 3) zaključuje se da ispitanici prve generacije s unucima (treća generacija) rjeđe govore hrvatski nego sa svojom djecom (druga generacija). Premda je hrvatski dominantan jezik razgovora s djecom (42,3%) kao i razgovora s unucima (41,5%), ukupni udio hrvatskoga u komunikaciji s unucima manji je od ukupnog udjela hrvatskoga u komunikaciji s djecom, pa je, posljedično tome, ukupni udio engleskoga u komunikaciji s unucima veći od ukupnog udjela engleskoga u komunikaciji s djecom. Tako 39,4% ispitanika prve generacije navodi da s djecom govori hrvatski s pokojom engleskom riječju, dok ih tek 27,7% navodi da ga govori s unucima. Zatim, dok samo 6,7% ispitanika prve generacije navodi da s djecom govori engleski, čak ih 17% navodi da s unucima govori engleski. Isto tako, dok 11,5% ispitanika prve generacije izjavljuje da s djecom govori engleski s pokojom hrvatskom riječju, njih 13,8% izjavljuje da s unucima govori engleski s pokojom hrvatskom riječju. Premda ti rezultati ne potvrđuju Fishmanovo (1964, 1966) stajalište o gubljenju manjinskog jezika u trećoj generaciji, svakako mu idu u prilog. Ovdje također valja istaknuti da je u istraživanju koje je provela Ishizawa (2004) dokazano da život u zajedničkom kućanstvu s bakom i/ili djedom pozitivno utječe na prenošenje manjinskog jezika na mlađi naraštaj.

¹⁷ Napominjemo da je na pitanje odgovorilo 65 ispitanika prve generacije.

Ispitanici druge generacije hrvatskih iseljenika također su odgovorili na pitanje o jeziku koji najčešće upotrebljavaju u krugu obitelji: u razgovoru s majkom, s ocem te s braćom i sestrama. Rezultati pokazuju da se jezična razmjena između pripadnika druge generacije i njihovih braće i sestara uglavnom odvija na engleskom jeziku (slika 4).¹⁸ Naime čak 59% ispitanika druge generacije navodi da s braćom i sestrama uglavnom govori samo engleski, a tek ih 2,9% s braćom i sestrama govori samo hrvatski.¹⁹

Slika 4. Druga generacija hrvatskih iseljenika i jezik unutarobiteljske komunikacije

Figure 4. Second-generation Croatian immigrants and interfamilial language use

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analiza podataka iz četiri popisa stanovništva Kanade (1996., 2001., 2006. i 2011.) i provedeno anketno terensko istraživanje upućuju na nekoliko važnih pojava i temeljnih problema u očuvanju hrvatskog jezika s kojima se iseljenička zajednica susreće. Premda je broj stanovnika Kanade koji u popisima ističu svoje hrvatsko podrijetlo u kontinuiranom porastu, uočava se jasan trend povećanja broja osoba koje su djelomično hrvatskog podrije-

¹⁸ Do istog zaključka došao je i Hlavač (2003: 22).

¹⁹ Na pitanje je odgovorilo 105 pripadnika druge generacije.

tla. Većina stanovništva hrvatskog podrijetla živi u pokrajini Ontario, a čak ih gotovo polovina živi na širem području gradova Toronta i Hamiltona. Prema posljednjem popisu stanovništva, gotovo polovina stanovnika hrvatskog podrijetla u Kanadi ne govori hrvatski jezik. Nadalje, usporedbom podataka iz četiriju navedenih popisa uočava se da je broj govornika hrvatskog jezika u konstantnom padu te da hrvatski većinom upotrebljava stariji naraštaj iseljenika, dok udio mladih opada iz godine u godinu. Također, u ukupnoj populaciji hrvatskog podrijetla opada i udio onih kojima je hrvatski materinski jezik, što je osobito izraženo kod populacije mlađe od petnaest godina. Podaci iz posljednjeg popisa stanovništva pokazuju i da se smanjuje broj onih koji hrvatski jezik redovito upotrebljavaju u kućanstvu, pa tako tek šestina stanovništva hrvatskog podrijetla kod kuće najčešće upotrebljava hrvatski jezik. Prema popisu provedenom 2011., čak 114.880 osoba navelo je da su podrijetlom Hrvati, a njih 49.730 navelo je hrvatski kao materinski jezik. Od toga ukupnog broja stanovnika hrvatskog podrijetla tek 63.445 osoba govori hrvatski jezik, a samo 18.730 navodi ga kao jezik koji najčešće upotrebljava u kućanstvu. Može se zaključiti da u Kanadi živi relativno velik broj pojedinaca hrvatskog podrijetla, ali gotovo polovina njih ne poznaje hrvatski jezik. Usto, još je manji broj onih koji ga redovito upotrebljavaju u razgovoru s ukućanima, što je neophodno za prenošenje manjinskog jezika na nove naraštaje.

Analiza podataka iz provedenoga anketnog upitnika pokazala je da postoji izraženija razlika između prve i druge generacije u upotrebi engleskog i hrvatskog jezika u svakodnevnom životu. Točnije, prva generacija iseljenika znatno više upotrebljava hrvatski jezik nego druga generacija. Hrvati prve generacije hrvatskim najviše komuniciraju u krugu obitelji i prijatelja, a neki od njih i na radnome mjestu jer često rade s drugim Hrvatima. Drugoj generaciji hrvatski je uglavnom jezik komunikacije s roditeljima i drugim starijim članovima obitelji, a na poslu ga upotrebljavaju vrlo rijetko. Premda je za ispitanike prve generacije hrvatski primarni jezik razgovora s djecom i unucima, u razgovoru s unucima udio engleskog jezika veći je nego u razgovoru s djecom. Ispitanici druge generacije s braćom i sestrama uglavnom govore engleski, a s roditeljima uglavnom hrvatski.

Na primjeru useljeničkih zajednica u SAD-u, Conklin i Laurie (1983: 172) navode različite političke, društvene, demografske, kulturne i lingvističke čimbenike koji utječu na očuvanje manjinskog jezika ili na preuzimanje većinskog jezika. Na istome mjestu autori napominju da isti čimbenik može imati različite učinke u dvjema različitim zajednicama. Slijedeći njihovu klasifikaciju, a na temelju proučavanja popisnih podataka i provedenog

istraživanja, može se reći da su neki od čimbenika koji pozitivno utječu na očuvanje hrvatskog jezika i njegovo što kasnije zamjenjivanje engleskim jezikom: postojanje škola hrvatskog jezika, djelovanje Katoličke crkve, intenzivno druženje s ljudima unutar hrvatske zajednice i osnivanje različitih društava i udruga, želja za povratkom u domovinu, konstantan priliv novih iseljenika prve generacije, relativno visoka koncentracija stanovništva hrvatskog podrijetla na tome geografskom području te snažna povezanost hrvatskog jezika i hrvatskog identiteta.

Prema postavkama teorije etnolingvističke vitalnosti (Giles, Bourhis i Taylor, 1977), demografski čimbenici koji povoljno djeluju na stabilnost hrvatske manjinske zajednice u Kanadi jesu apsolutni broj stanovnika koji ističu svoje hrvatsko podrijetlo i koncentracija stanovništva hrvatskog podrijetla na području južnog Ontarija i većih urbanih središta u drugim kanadskim pokrajinama. Valja napomenuti da je u slučaju hrvatske iseljeničke zajednice pozitivan čimbenik svakako i institucionalna podrška (Giles, Bourhis i Taylor, 1977) jer u Kanadi postoje brojne vjerske, kulturne, sportske i političke organizacije koje okupljaju Hrvate i njihove potomke, a nastava hrvatskog jezika integrirana je u kanadski obrazovni sustav.

Imajuću u vidu brojne čimbenike koji mogu pozitivno ili negativno utjecati na očuvanje jezika (Kloss, 1966; Giles, Bourhis i Taylor, 1977; Conklin i Lourie, 1983; Fishman, 1991; Edwards, 1992), može se zaključiti kako podaci iz dvaju različitih izvora prezentiranih u ovom radu (popis stanovništva i anketni upitnik) upućuju na to da se u hrvatskoj zajednici u Kanadi manjinski jezik očuvao relativno dobro, ali i da mu prijete mnogi izazovi, osobito s obzirom na prirodu recentne migracije i smanjenje broja hrvatskih iseljenika prve generacije, koji su ključni u očuvanju i prenošenju manjinskog jezika.

LITERATURA

- Boyd, M. (2002). Educational attainments of immigrant offspring: success or segmented assimilation?, *International Migration Review*, 36 (4): 1037–1060, doi: <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2002.tb00117.x>
- Clyne, M. (2003). *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, doi: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511606526>
- Conklin, N. F. i Laurie, M. A. (1983). *A Host of Tongues: Language Communities in the United States*. New York: Free Press.
- De Houwer, A. (2007). Parental language input patterns and children's bilingual use, *Applied Psycholinguistics*, 28 (3): 411–424, doi: <https://doi.org/10.1017/s0142716407070221>

- Edwards, J. (1992). Sociopolitical aspects of language maintenance and loss: towards a typology of minority language situations, u: W. Fasé i dr. (ur.). *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: John Benjamins, 37–54.
- Fishman, J. (1964). Language maintenance and language shift as a field of inquiry, *Linguistics*, 2 (9): 32–70, doi: <https://doi.org/10.1515/ling.1964.2.9.32>
- Fishman, J. (ur.) (1966). *Language Loyalty in the United States*. London – The Hague – Paris: Mouton.
- Fishman, J. (1972). *Language in Sociocultural Change*. Stanford: Stanford University Press.
- Fishman, J. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- García, M. (2003). Recent research on language maintenance, *Annual Review of Applied Linguistics*, 23: 22–43, doi: <https://doi.org/10.1017/s0267190503000175>
- Giles, H., Bourhis, R. Y. i Taylor, D. M. (1977). Toward a theory of language in ethnic group Relations, u: H. Giles (ur.). *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London: Academic Press, 307–348.
- Granic, S. (2009). First steps: Bozidar Vidov and the early Croatian language schools in Canada, *Canadian Ethnic Studies*, 41 (1-2): 29–46, doi: <https://doi.org/10.1353/ces.2009.0021>
- Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and Reality*. Harvard University Press, doi: <https://doi.org/10.4159/9780674056459>
- Hansen, J. i Kučera, M. (2004). *The Educational Attainment of Second Generation Immigrants in Canada: Evidence from SLID*. Bonn: IZA (Working Paper).
- Hlavač, J. (2003). *Second-generation Speech: Lexicon, Code-switching and Morpho-syntax of Croatian-English Bilinguals*. Bern: Peter Lang.
- Hlavač, J. (2012). Psycholinguistic, metalinguistic and socio-psychological accounts of code-switching: a comparative analysis of their incidence in a large Croatian-English sample, *Suvremena lingvistika*, 38 (73): 47–71.
- Ishizawa, H. (2004). Minority Language Use among Grandchildren in Multigenerational Households, *Sociological Perspectives*, 47 (4): 465–483, doi: <https://doi.org/10.1525/sop.2004.47.4.465>
- Kloss, H. (1966). German American language maintenance efforts, u: J. Fishman (ur.). *Language Loyalty in the United States*. London – The Hague – Paris: Mouton, 206–252.
- Milroy, L. i Gordon, M. (2003). *Sociolinguistics: Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell, doi: <https://doi.org/10.1002/9780470758359>
- Pokos, N. (2010). Hrvati u Kanadi prema popisima stanovništva 1996. – 2006., u: R. Žabčić Mesarić (ur.). *Migrantske zajednice, udruženja i društvene aktivnosti u Sjevernoj i Južnoj Americi: komparativni prikaz Hrvatska – Slovenija*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 11–21.
- Rasporich, A. W. (1982). *For a Better Life: A History of the Croatians in Canada*. Toronto: McClelland and Stewart.
- Ružić, S. (2002). U potrazi za poslom – život hrvatskih iseljenika muškaraca u Kanadi između dva svjetska rata, *Migracijske i etničke teme*, 18 (4): 383–402.
- Samardžija, M. (2004) Hrvatski jezik i Hrvati izvan Hrvatske, *Croatian Studies Review*, 3-4 (1): 55–69.
- Sopta, M. (2012). *Hrvati u Kanadi*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Vaid, J. i Genesee, F. (1980). Neuropsychological approaches to bilingualism: a critical review, *Canadian Journal of Psychology*, 34 (4): 417–445.

IZVORI

- 1996 *Census, Profile of Census Divisions and Subdivisions, Knowledge of non-official languages*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 1996 *Census, Profile of Census Divisions and Subdivisions, Total population by ethnic origin*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 1996 *Census, Profile of Census Divisions and Subdivisions, Total population by home language – 20% sample data*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2001 *Census, Ethnic Origin, Sex and Single and Multiple Responses for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, 2003, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2001 *Census, Various Non-Official Languages Spoken, Age Groups and Sex for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2006 *Census of Canada, Ethnic Origin, Single and Multiple Ethnic Origin Responses and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, 2008, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2006 *Census of Canada, Various Languages Spoken, Age Groups and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2011 *Census, Detailed Mother Tongue, Single and Multiple Language Responses, Age Groups and Sex for the Population Excluding Institutional Residents of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- 2011 *National Household Survey, Ethnic Origin, Single and Multiple Ethnic Origin Responses, Generation Status, Age Groups and Sex for the Population in Private Households of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations*, Statistics Canada, Ottawa, 2013, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Canada Year Book 1974*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Language Spoken at Home, Frequency of Language Spoken at Home and Sex for Population for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2001 Census – 20% Sample Data*, Statistics Canada, Ottawa, 2004, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Language Spoken Most Often at Home, Detailed Other Languages Spoken Regularly at Home, Age Groups and Sex for the Population Excluding Institutional Residents of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2011 Census*, Statistics Canada, Ottawa, 2012, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Language Spoken Most Often at Home, Other Language Spoken Regularly at Home, Mother Tongue, Age Groups and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2006 Census – 20% Sample Data*, Statistics Canada, Ottawa, 2007, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Mother Tongue, Knowledge of Official Languages, Age Groups and Sex for the Population Excluding Institutional Residents of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2011 Census*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.

- Detailed Mother Tongue, Single and Multiple Language Responses, Age Groups and Sex for the Population Excluding Institutional Residents of Canada, Provinces, Territories, Census Divisions and Census Subdivisions, 2011 Census*, Statistics Canada, Ottawa, 2012, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Mother Tongue, Knowledge of Official Languages, Age Groups and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations 2001 and 2006 Censuses*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Mother Tongue, Sex, Knowledge of Official Languages and Age Groups for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations 1996 and 2001 Censuses*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Mother Tongue, Single and Multiple Language Responses and Sex for the Population of Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 2006 Census – 20% Sample Data*, Statistics Canada, Ottawa, 2007, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Detailed Mother Tongue: Number of Respondents by Type of Answer and Sex for Population, for Canada, Provinces, Territories, Census Metropolitan Areas and Census Agglomerations, 1996 and 2001 Censuses – 20% Sample Data*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Ethnic Origin Reference Guide, 2006 Census*, Statistics Canada, Ottawa, 2008, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Ethnic Origin Reference Guide, National Household Survey, 2011*, Statistics Canada, Ottawa, 2013, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Language Spoken Most Often at Home by Immigrant Status and Broad Age Groups, 2006 counts, for Canada, Provinces and Territories – 20% Sample Data*, Statistics Canada, Ottawa, 2007, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Languages Reference Guide, 2011 Census*, Statistics Canada, Ottawa, 2012, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Linguistic Characteristics of Canadians: Language, 2011 Census of Population*, Statistics Canada, Ottawa, 2012, <http://www.statcan.gc.ca>.
- NHS Profile, Canada, 2011, Non-official languages spoken*, Statistics Canada, Ottawa, <http://www.statcan.gc.ca>.
- The Canadian Population in 2011: Population Counts and Growth*, Statistics Canada, Ottawa, 2012, <http://www.statcan.gc.ca>.
- The Evolution of English-French Bilingualism in Canada from 1961 to 2011*, Statistics Canada, Ottawa, 2013, <http://www.statcan.gc.ca>.
- Trends in International Migrant Stock: The 2015 Revision*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Croatian Language Maintenance in Canada

Ivana Petrović

SUMMARY

Although the topic of language maintenance has received considerable attention from linguists around the world, there are still many aspects of this language-contact phenomenon that could be examined further. This paper aims to contribute to the existing body of knowledge by exploring the state of Croatian as a heritage language in Canada. The aim of the paper is two-fold. The first is to describe the demographic characteristics of the Croatian community by investigating the number of people of Croatian descent and the number of Croatian speakers in Canada. The second, and more specific, aim of the paper is to provide an account of the state of Croatian as a minority language and examine the extent of language maintenance in the community.

To accomplish the first objective, Canadian census data (1996, 2001, 2006, and 2011) was analyzed, with special focus on linguistic census data (number and age of Croatian speakers in Canada, mother tongue of people of Croatian descent, language most used at home, etc.). To accomplish the second objective, census data was supplemented with data from a questionnaire-based survey completed by members of the Croatian community in Toronto. The survey was completed by 220 participants; 110 first-generation Croatian Canadians and 110 second-generation Croatian Canadians. Two versions of the questionnaire were designed, one for first-generation participants and the other for second-generation participants. The great majority of items in the two versions were identical; each version contained questions about demographic characteristics, language use in everyday life, and self-perceived language proficiency in English and Croatian. The majority of questions were of a closed type (multiple-choice questions and rating scales), but there were also some open-ended questions, so as to give participants the opportunity to express their viewpoint or comment on certain issues. Questions were written in both Croatian and English, and participants were instructed that they could use whichever language they felt most comfortable with. Most first-generation participants responded in Croatian, and most second-generation participants responded in English. The average age of first-generation participants was 58.6 ($SD = 12.14$) and the average age of second-generation participants was 33.1 ($SD = 10.06$). There were more females in both groups, 58.2% in the first-generation group and 54.5% in the second generation group. As far as the differences in education level between the two groups are concerned, second-generation participants were mostly better educated than first-generation participants.

There are numerous social, demographic and economic factors that could contribute to minority language maintenance or that could bring about a shift to the majority language; moreover, many models have been proposed in order to account for differences in language maintenance between various ethnic groups (cf. Clyne, 2003). For instance, Giles, Bourhis and Taylor (1977) introduced the theoretical construct of ethnolinguistic vitality. Ethnolinguistic vitality is defined as "that which makes a group likely to behave as a distinctive and active collective entity in intergroup settings" (Giles, Bourhis and Taylor, 1977: 308). They argue that groups with high eth-

nolinguistic vitality are more likely to survive as recognizable and unified entities, and maintain their language. On the other hand, in groups with low ethnolinguistic vitality it is more likely that language shift will occur. According to Giles, Bourhis and Taylor (1977), there are three main types of variables that influence the vitality of a group: status variables, demographic variables, and institutional support variables. This paper focuses on demographic factors, especially on census language data and historical comparisons, which could give an indication of ethnolinguistic vitality and language stability of the Croatian community in Canada. Demographic factors to be examined concern the absolute number of community members, their geographical distribution, the number of Croatian language speakers, and the number of those with Croatian as their mother tongue.

According to the 2011 census, there were 114 880 Canadians of Croatian origin, representing an increase of 3.5% over 2006. In 2006, 110 880 Canadian residents reported Croatian ancestry, representing a percentage change of 12.5% from 2001. In 2001, there were 97 050 Canadians who self-identified as being of Croatian origin, representing a percentage change of 13% from 1996, when there were 84 495 Canadians of Croatian origin. Furthermore, census data show that the percentage of Canadians of Croatian origin reporting multiple ethnicity increased over the period; in 1996, there were 65.5% single ethnic origin responses, compared to 60% in 2001, 50.9% in 2006, and only 45.1% in 2011. In terms of geographical distribution of members of Croatian community in Canada, almost two thirds of all Canadians of Croatian descent (74 020) live in the province Ontario, with significant numbers also in British Columbia (19 855) and Alberta (10 055). The largest Croatian community is in the Toronto area, where 35 115 Croatians live, with significant numbers also in Vancouver (13 025) and Hamilton (11 640).

The census data presented here indicate that demographic factors that positively influence Croatian language maintenance are the size of the linguistic group and geographic concentration of the group. More precisely, the absolute number of people of Croatian descent living in Canada is on the rise and the population of Croatian origin is mostly concentrated in the province of Ontario and in major urban centers in other provinces. On the other hand, the rise in the percentage of Canadians of Croatian descent reporting more than one ancestry could be viewed as a factor that negatively affects Croatian language maintenance. It is provided by the evidence of gradually changing marriage patterns, from endogamous to exogamous unions, in which language shift is more likely to occur.

Another important demographic factor concerns the number of speakers of Croatian. According to the 2011 census, 55.2% of Canadians of Croatian origin reported that they could speak Croatian. This compares with 65.6% in the 2006 census, 73.9% in the 2001 census, and 75.6% in the 1996 census. Between 1996 and 2011, the percentage of people of Croatian descent who reported that they could speak Croatian declined by 20.4 percentage points. Additionally, in 2011, 49 735 Canadian residents reported Croatian as their mother tongue, compared with 50 105 in 1996. Although the absolute number of those who reported Croatian as their mother tongue did not change significantly between 1996 and 2011, the proportion of those with Croatian as their mother tongue in the overall population of Croatian descent declined by 16 percentage points.

For sustainable language maintenance it is crucial that the minority language, in this case Croatian, is used at home, making it more likely to be passed on to the next

generation. In 2011, 16.3% Canadians of Croatian origin reported Croatian as the language spoken most often at home. This number was 3.6 percentage points lower than what was reported in 2006.

The census language data presented above show that factors that negatively influence Croatian language maintenance are the decline in the percentage of people of Croatian descent who could speak the language, the decline in the proportion of those with Croatian as their mother tongue in the overall population of Croatian descent, as well as the decline in the percentage of those who report Croatian as the language spoken most often at home.

To get a more detailed insight into the language use in the community and the predominant communication patterns, census data was supplemented with data from a questionnaire-based survey. Results of the questionnaire analysis show that first-generation participants mostly use Croatian in everyday communication (62% of the time), whereas second-generation participants mostly use English (77.9% of the time). In terms of language use in the family domain, most first-generation participants use Croatian with their children and grandchildren, but an increase in the use of English is evident in communication between grandparents and grandchildren. When it comes to second-generation participants, they mostly use English in communication with their siblings and Croatian when communicating with their parents.

Overall, the results show that Croatian is relatively well maintained in the community mostly thanks to the efforts of first-generation Croatians who have managed to transfer the language to the next generation. The role of the individual in insisting on minority language use at home was key, along with the participation of the greater Croatian community through well-organized educational and cultural programs. However, many challenges exist to maintaining stability, in particular due to the reduction in the number of new immigrants of Croatian origin, who can prolong the use of Croatian in the community and secure its transfer to the next generation.

KEY WORDS: Croats, Canada, immigrants, minority language, heritage language, language maintenance